

UDK: 343.24
364-781.9:343.22
Originalni naučni rad

DELOTVORNOST ELEKTRONSKOG NADZORA KAO SASTAVNOG DELA ALTERNATIVNE KRIVIČNE SANKCIJE ILI MERE

Nataša Mrvić Petrović¹

Institut za uporedno pravo u Beogradu

Sažetak: Autor analizira primenu elektronskog nadzora pri kažnjavanju ili kontroli ponašanja osuđenog lica u zakonodavstvu Republike Srbije. Autor kritikuje učestalo izricanje kućnog zatvora (sa ili bez elektronskog nadzora) umesto rada u javnom interesu i uslovne osude sa zaštitnim nadzorom i predlog izmena Krivičnog zakonika kojim se produžava kućni zatvor na dve godine. Navodeći rezultate stranih istraživanja, autor konstatuje da elektronski nadzor nije delotvoran u sprečavanju recidivizma osuđenog, ako se ne kombinuje sa terapijskim merama. Najefikasniji je nadzor koji traje najduže do šest meseci u sklopu uslovne osude sa zaštitnim nadzorom ili uslovnog otpusta – sa dužinom nadzor gubi na efikasnosti. Autor upozorava da elektronski nadzor ne treba koristiti isključivo u svrhe smanjenja prenaseljenosti zatvora, nego da bi se olakšala primena terapijskih programa kojima se utiče na učinioca.

Ključne reči: Srbija, alternativne krivične sankcije, uslovna osuda, elektronski nadzor, kućni zatvor, kućni pritvor, uslovni otpust

Uvod

Snažni i ubrzani razvoj elektronske tehnologije od osamdesetih godina prošlog veka podstakao je pravu revoluciju tradicionalnog sistema krivičnih sankcija i krivičnopravnih mera. Ne samo da je elektronskim uređajima moguće pratiti kretanje osuđenog koji se nalazi na uslovnom otpustu, uslovno kažnjenog ili okrivljenog koji je u kućnom pritvoru, nego se u strahu od zločina opasni seksualni

¹ Redovni profesor, naučni savetnik, petroviczdravko@ikomline.net

prestupnici ili nasilnici elektronski nadziru i po izvršenoj kazni zatvora, nekad i doživotno, dok se elektronski uređaji široko koriste radi obezbeđenja mesta i objekata, kao i za praćenje kretanja ljudi (uključujući tu i moguće žrtve kriminaliteta, poput dece ili mladih). Elektronski nadzor postaje sastavni deo alternativnih krivičnih sankcija, procesa i mera (*community sanctions and measures*) kojima se može zameniti krivični postupak, otkloniti ili smanjiti primena kazne zatvora, pogotovu kratkotrajne, ili promeniti tretman prilikom izvršenja kazne zatvora.

Nagloj ekspanziji primene elektronskog nadzora doprinosi sve veća dostupnost elektronskih uređaja, koji postaju sve pouzdaniji. Zato ne čudi da se izraženi problem prenaseljenosti zatvora nastoji ublažiti primenom kućnog zatvora ili kućnog pritvora uz elektronski nadzor.

Elektronski nadzor je postao deo životne svakodnevice i u Srbiji. Uveden je i u sistem krivičnih sankcija *ad hoc* izmenama Krivičnog zakonika Republike Srbije (dalje KZ) iz avgusta 2009. godine², pošto je prethodno već iznajmljena oprema za elektronski nadzor. Potom je izmenama u članu 45 KZ propisano da sud kaznu zatvora do godinu dana može zameniti izvršenjem te kazne u „prostorijama u kojima osuđeni stanuje“, da bi tek posle dve godine bio upotpunjen normativni okvir za izvršenje kućnog zatvora sa i bez elektronskog nadzora. To je učinjeno usvajanjem podzakonske regulative iz koje su najvažnije odredbe tek 2011. godine prenete u izmenjeni Zakon o izvršenju krivičnih sankcija³ (ZIKS). Sada je primena elektronskog nadzora u sklopu kućnog pritvora, kućnog zatvora ili prilikom izvršenja drugih mera kojima se kontroliše ograničenje slobode kretanja okrivljenog tokom krivičnog postupka ili posle izdržane kazne zatvora regulisana novim Zakonom o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera⁴ (dalje ZIVS). Tako se elektronski nadzor koristi i u pretkrivičnom postupku, kao i u svrhe kontrole poštovanja kućnog pritvora, a ne samo isključivo u sklopu osude kako je to ranije bilo svojstveno zakonodavstvima svih balkanskih država, izuzev Hrvatske⁵.

U teoriji je kritikovano zakonsko rešenje po kome se u materijalnom krivičnom zakonodavstvu kućni zatvor (sa ili bez elektronskog nadzora) reguliše kao način izvršenja kazne zatvora, a ne kao posebna, alternativna krivična sankcija. Ta nelogičnost bi trebalo da bude otklonjena novim izmenama i dopunama KZ. Prema Nacrtu Zakona o izmenama i dopunama KZ⁶ (dalje: Nacrt), kućni zatvor (sa ili bez elektronskog nadzora) jeste nova vrsta kazne (i to isključivo glavne kazne). Mogao bi se, pod posebnim okolnostima, izreći učinocima krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora do osam godina, s tim da ne može trajati duže od dve godine. Predlažući ovakve izmene KZ, zakonodavac je verovatno imao u vidu delotvornost kućnog zatvora, naročito ako se poštovanje zabrane napuštanja stana kontroliše elektronskim uređajima, što danas preovlađuje u praksi. Prema podacima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija u 2012. godini je izvršeno 209

²Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014.

³Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 72/09, 31/2011.

⁴Službeni glasnik RS, br. 55/14.

⁵N. Mrvić Petrović, Alternativne krivične sankcije u državama balkanskog regiona. U: V. Čolović (ur.), *Pravo zemalja u regionu*, Beograd, 2010, str. 58.

⁶Nacrt Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, dostupno na: <http://www.mpravde.gov.rs/vest/8717/nacrt-zakona-o-izmenama-i-dopunama-krivicnog-zakonika.php> (10. 7. 2015).

kazni rada u javnom interesu, 12 uslovnih osuda sa zaštitnim nadzorom i 678 kazni zatvora bez napuštanja prostorija u kojima osuđeni stanuje, dok je u 2013. godini izvršeno je 253 kazni rada u javnom interesu i 14 uslovnih osuda sa zaštitnim nadzorom, 725 kazne zatvora bez napuštanja prostorija u kojima osuđeni stanuje (tzv. kućni zatvor) od čega 689 uz elektronski nadzor a 36 bez, kao i 44 mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka – zabrane napuštanja stana (tzv. kućnog pritvora). U 2014. godini izvršeno je 351 kazna rada u javnom interesu i 7 uslovnih osuda sa zaštitnim nadzorom, 1.069 kazni zatvora bez napuštanja prostorija u kojima osuđeni stanuje (tzv. kućni zatvor), kao i 139 mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka – zabrane napuštanja stana (tzv. kućnog pritvora)⁷. Uprkos učestalom izricanju kućnog zatvora, efekti primene tog načina izvršenja uz elektronski nadzor nisu poznati, jer se u Izveštaju Uprave za 2013. godinu navode samo podaci o uspešno realizovanim merama. Zato je bilo potrebno, pre nego što predložene izmene KZ budu usvojene, da se ukaže na delotvornost primene elektronskog nadzora u sklopu kućnog zatvora ili drugih sankcija i mera.

Prednosti i nedostaci primene elektronskog nadzora

Elektronski uređaj koji se nosi oko nožnog ili ručnog zgloba i koji evidentira prisustvo lica u određenom prostoru je virtuelni ključ zatvorske ćelije – predstavlja psihičku prepreku za onoga ko uređaj nosi da ne krši zabranu napuštanja određenog prostora. I u Srbiji, kao i većinom u Evropi, sa izuzetkom Švajcarske, koristi se jednostavniji i jeftiniji model pasivnog elektronskog nadzora, koji zahteva aktivnu saradnju osuđenog sa nadležnom službom koja prati izvršenje sankcije⁸. Njime se kontroliše da li osuđeni boravi u kući tokom određenog perioda (najčešće noću). To znači da svi osuđeni kojima bude izrečen kućni zatvor uz elektronski nadzor podležu jednakom obimu ograničenju slobode kretanja (koje se prilagođava okolnostima slučaja tek na osnovu izrađenog programa postupanja prema svakom osuđenom pojedinačno, kako je predviđeno ZIVS i pratećim podzakonskim aktima).

Najvažnija prednost kućnog zatvora jeste što zamenjuje i skraćuje kaznu zatvora, čime se smanjuje deprivacija i stigmatizacija osuđenog. Produženje kućnog zatvora na dve godine, ovakvi efekti se ne mogu očekivati. Štaviše, onaj ko nosi uređaj za praćenje uvek je primećen u svojoj sredini⁹. Ta mogućnost raste ako izolacija u kućnim uslovima duže traje, a to se upravo predviđa Nacrtom. Prema tome, takva izmena svakako vodi stigmatizaciji osuđenih, iako se izvršenje kazne u kućnim uslovima smatra po njih povoljnijim, jer osuđeni nije ograničen u porodičnim i društvenim aspektima svog života.

⁷ Godišnji izveštaj Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za 2013. godinu, str. 66, dostupno na: <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/izvestaji-i-statistika/> (15. 7. 2015).

⁸ O sistemima elektronskog nadzora više u: N. Mrvić Petrović; *Alternativne sankcije i postupci*, Beograd, 2010, str. 90–94.

⁹ M. Nellis; *The Ethics and Practice of Electronically Monitoring Offenders*. Seminar for the Glasgow School of Social Work, 16th February 2006, str. 9, dostupno na: http://www.gssw.ac.uk/pdf/electronically_monitoring_offenders.pdf (10. 3. 2012).

Elektronski nadzor je u nas primenjen kao posebna tehnička mera kojom se prati izvršenje kućnog zatvora ili drugih mera slične sadržine, ali nije posebna sankcija. Takvo opredeljenje je u skladu sa standardima iz dokumenata Saveta Evrope i slično je drugim kontinentalnopravnim zakonodavstvima u kojima se mere elektronskog nadzora (sa izuzetkom kućnog pritvora i sličnih ograničenja slobode kretanja okrivljenog tokom krivičnog postupka) koriste u kombinaciji sa vaspitnim, obrazovnim ili merama lečenja, kako bi se postigla promena ponašanja osuđenog lica i olakšala njegova reintegracija u društvenu zajednicu posle izvršene kazne¹⁰. Međutim, samim elektronskim nadzorom i kućnim zatvaranjem ne mogu se postići specijalno-preventivni efekti, jer se učinilac ne izoluje iz sredine koja je na njega i ranije vršila negativne uticaje, niti mu se pruža posebna pomoć da prevaziđe situaciju u kojoj se nalazi, nego se insistira isključivo na poštovanju zabrane kretanja. Znači, elektronski nadzor kojim se kontroliše ponašanje učinioca može odvratiti učinioca da ne krši zabranu, ali se taj uticaj svodi na mehaničko uslovljavanje (dresuru). Efekat takve mere traje samo dok se ona primenjuje, ukoliko nisu preduzete još neke aktivnosti na postizanju ciljeva specijalne prevencije. Upravo ograničenje slobode koje čini suštinu kućnog zatvora sprečava učešće osuđenog u pojedinim tretmanima koji bi na njega mogli preventivno uticati, sem ako mu nije dozvoljeno da napušta svoj dom upravo iz tog razloga. Prema članu 23 st. 2 ZIVS predviđeno je da osuđeni ima pravo da dva sata provede van kuće u periodu od 13 do 17 časova. Ako ne ostvari pravo na napuštanje prostorija pod posebnim uslovima iz člana 24 ZIVS (a to će biti izuzetan slučaj), onda se suština kazne kućnog zatvora uz elektronski nadzor svodi na to da osuđeni tokom određenog perioda „sedi kod kuće i moli za oprostaj“¹¹. Sudeći po predloženim izmenama KZ, to „sedenje“ moglo bi da potraje do dve godine.

Očigledno je da se samo izolacijom u kući uz elektronski nadzor ne mogu postići željene promene u ponašanju osuđenih lica, jer se oni jedino ograničavaju u kvalitetu života, dok u svemu ostalom nisu uskraćeni. Pogotovu se ne mogu očekivati promene ponašanja osuđenih koji potiču iz kriminogene sredine ili iz porodica u kojima vlada nesloga, nasilje, zavisnost od alkohola ili psihoaktivnih supstanci. U takvim uslovima vršen, elektronski nadzor ne utiče na promenu stavova i navika, na prekid odnosa sa nekadašnjim društvom, niti omogućava bilo kakvo popravljavanje¹². To se posebno odnosi na maloletnike, kojima inače teže pada zabrana napuštanja stana u određeno vreme, zato što imaju drugačije životne navike od odraslih¹³.

Elektronski nadzor uz kućni zatvor može da predstavlja humaniju alternativu za učinioce osuđene na kratkotrajne kazne zatvora koji po prvi put vrše krivična dela, posebno iz nehata, a nisu kriminalno strukturane ličnosti. Da je to prihvaćeno i u sudskoj praksi, potvrđuju podaci iz Godišnjeg izveštaja Uprave za

10 N. Mrvić-Petrović; *Perspektive primene elektronskog nadzora u okviru krivičnih sankcija*, *Strani pravni život*, 2006, br. 1/3, str. 261–262.

11 M. Renzema; E. Mayo-Wilson; *Can Electronic Monitoring Reduce Crime for Moderate to High-risk Offenders?*, *Journal of Experimental Criminology*, 2005, vol. 1, no. 1, str. 6.

12 M. Black; R. G. Smith; *Electronic Monitoring in the Criminal Justice System*, Australian Institute of Criminology, Canberra, May 2003, str. 5, dostupno na: <http://www.aic.gov.au>. (14. 5. 2013).

13 M. Nellis; *op. cit.*, str. 4.

izvršenje krivičnih sankcija za 2013. godinu: kućni zatvor je najčešće izvršavan prema učiniocima krivičnih dela ugrožavanja bezbednosti saobraćaja, zatim krivičnih dela protiv imovine (krađe, krađa šume, prevare, razbojništva), zbog nedozvoljenog posedovanja oružja, izvršenja nekog krivičnog dela sa elementom nasilja (telesne povrede, nasilničko ponašanje, nasilje u porodici), dela u vezi sa zloupotrebom opojnih droga, zloupotrebe službenog položaja i izazivanje opšte opasnosti¹⁴. Učinioci takvih krivičnih dela su po pravilu dobro socijalizovani a rizik od recidivizma je mali i zato je i kućni zatvor uz elektronski nadzor prema njima efikasan. Međutim, i ta lica kućni zatvor mogu doživljavati punitivno, jer se dešava da se kažnjavaju kućnim zatvorom, iako bi bilo dovoljno izreći im uslovnu osudu ili neku drugu alternativnu sankciju¹⁵.

Iako nema nikakvog terapijskog efekta, elektronski nadzor može pružiti dobru podršku rehabilitacionim programima primenjenim radi promene ponašanja osuđenog lica, ali uspeh takvih programa zavisi od lične inicijative i motivacije tog lica da izvršava obaveze predviđene programom¹⁶. Motivacija se podstiče time što se okrivljeni saglašava sa obavezama koje su mu određene programom izvršenja sankcije. Po prirodi stvari, okrivljeni se sa time može saglasiti jedino ako je na probaciji (što bi kod nas donekle odgovaralo uslovnoj osudi sa zaštitnim nadzorom) ili na uslovnom otpustu.

S obzirom na to da se uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom veoma retko izriče u praksi, nema svrhe zalagati se za primenu elektronskog nadzora prilikom kontrole ispunjenja obaveza uslovno kažnjelog lica, iako bi to bilo veoma korisno. To nije imao u vidu ni zakonodavac kada je u članovima 34–37 ZIVS propisivao način izvršenja uslovne osude sa zaštitnim nadzorom. Šteta je što takva mogućnost nije iskorišćena, jer se, prema rezultatima inostranih istraživanja, upravo kombinacija probacije i elektronskog nadzora pokazuje najefikasnijom sa stanovišta postizanja specijalno-preventivnih ciljeva, uz uslov da elektronski nadzor ne traje duže od šest meseci, jer dolazi do pada motivacije okrivljenog da izvršava obaveze¹⁷.

Puštanje na uslovni otpust uz elektronski nadzor celishodno je primeniti onda kada se kućni zatvor pokazuje humanijim rešenjem zbog naročitih ličnih i porodičnih okolnosti osuđenog (zbog teškog zdravstvenog stanja, poodmaklih godina, invalidnosti, trudnoće i drugih sličnih razloga). Takav uslovni otpust pogoduje i članovima porodičnog domaćinstva, naročito ako je osuđeni samohrani roditelj ili jedini koji se stara o svom bolesnom srodniku.

Kako stoje stvari po pitanju motivacije osuđenog koji se pušta na uslovni otpust? Po uvođenju kućnog zatvora 2009. godine je jedno vreme prećutno dopuštana praksa da osuđeno lice koje se nalazi na izdržavanju kazne zatvora do jedne godine naknadno može tražiti zamenu te kazne izvršenjem u kućnim uslovima. Kasnijim izmenama zakonodavstva, takva mogućnost je isključena. S obzirom na to da je uveden sudija za izvršenje, oportuno je dozvoliti promenu načina izvršenja kazne zatvora i sudiji prepustiti da po pravosnažnosti osuđujuće sudske

14 *Godišnji izveštaj Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za 2013. godinu*, str. 68, dostupno na: <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/izvestaji-i-statistika/> (15. 7. 2015).

15 J. Petersilia; Exploring the Option of House Arrest, *Federal Probation*, 1986, vol. 50, no. 2, str. 53.

16 M. Renzema; E. Mayo-Wilson; *op. cit.*, str. 17–18.

17 M. Renzema; E. Mayo-Wilson; *op. cit.*, str. 18.

odluke odluči o eventualnoj promeni modaliteta izvršenja kazne zatvora. Stoga bi uz kaznu kućnog zatvora (ako bude uvedena izmenama KZ) trebalo dopustiti i zamenu izrečene kazne zatvora kućnim zatvorom sa elektronskim nadzorom ili bez njega, po odluci sudije za izvršenje, ako se posle osude, po započetom izvršenju kazne zatvora, pojave okolnosti zbog kojih bi bilo celishodno osuđenog pustiti da u kućnim uslovima izvršava kaznu. Svakako, ta mogućnost bi mogla da bude iskorišćena samo ako kazna ili ostatak kazne nije duži od godinu dana. To bi bila još jedna mogućnost za rasterećenje zatvorskih kapaciteta, što je, sudeći prema predlogu novog člana 45a i bila osnovna namera zakonodavca.

U vezi sa uslovnim otpustom ZIVS propisuje da se elektronski nadzor može odrediti pri izvršenju obaveza koje treba da ispuni uslovno pušten osuđenik tokom preostalog dela kazne, ali u članu 46 KZ, koji reguliše uslovni otpust (a i u Nacrtu koji predviđa izmene tog člana zbog planiranog uvođenja kazne doživotnog zatvora), nema nijedne odredbe koja bi omogućila funkcionalnu vezu materijalnog i izvršnog prava. Obaveze koje sud može odrediti osuđenom predviđene su u članu 44 ZIVS, a ne u KZ, što bi bilo logičnije rešenje. Sud određuje neku od tih obaveza u odluci kojom odobrava uslovni otpust osuđenog. Elektronski nadzor može biti primenjen radi praćenja izvršenja takvih obaveza, s tim što može trajati do godinu dana, odnosno do isteka preostalog dela kazne uslovno puštenom licu (čl. 46 ZIVS). Postoji problem što se osuđeni ni na koji način ne saglašava sa tim uslovima, sem ako se podneta molba za uslovni otpust ne shvati kao unapred „blanko“ dat pristanak okrivljenog da bude elektronskinadziran dok ne izvrši obavezu koja će mu biti nametnuta odlukom suda. On nema mogućnosti ni da uloži prigovor na program postupanja, kao što je to predviđeno u članu 35 st. 5 ZIVS u korist uslovno kažnjenog lica. Ostaje jedina nada da je poverenik, zadužen da prati izvršenje, pažljivo izradio program postupanja prema okolnostima konkretnog slučaja, uzimajući u obzir mogućnosti i potrebe osuđenog i ostvarene rezultate tokom pripreme za otpust osuđenog koja je bila realizovana u zavodu (član 47, st. 3). To bi pojačalo šanse da tokom uslovnog otpusta osuđeni ispuni sve obaveze koje su mu određene i da tokom preostalog dela kazne ne izvrši novo krivično delo. Što se tiče zakonskog roka u kome se može vršiti elektronski nadzor u sklopu uslovnog otpusta trebalo primetiti da su strana istraživanja pokazala da naknadni programi izvršenja obaveza koji traju duže od šest meseci gube na efikasnosti, te se preporučuje da elektronski nadzor tokom uslovnog otpusta traje između jednog i četiri meseca – duži elektronski nadzor, kako kažu Mark Renzema (Marc Renzema) i Evan Mejo Vilson (Evan Mayo-Wilson), ima efikasnost aspirina koji se daje bolesnima od različitih bolesti, pri čemu se naknadno pitate zašto nisu uspešno izlečeni¹⁸. Prema tome, ne može se očekivati da bude delotvorna primena elektronskog nadzora godinama ili doživotno, koja se sve češće praktikuje prema seksualnim prestupnicima ili nasilnicima koji su označeni kao naročito opasni po društvo, pogotovu ako nije praćena određenim socijalno-terapijskim tretmanom.

Agresivno širenje polja primene novih tehnologija u okviru krivičnogpravnog sistema kritikuje se zbog toga što je doprinelo proliferaciji kriminalnih sankcija (poput elektronskog nazora) zasnovanoj na nereálnim očekivanjima javnosti da se

18 *Ibidem*.

tako može zaštititi od kriminaliteta, bez empirijskog dokaza o delotvornosti takvih mera¹⁹. Da li mera elektronskog nadzora može sprečiti nadziranog da ponovo izvrši krivično delo? Do sada sprovedena istraživanja u Sjedinjenim Američkim Državama, u Australiji, Novom Zelandu i u Evropi daju kontradiktorne rezultate. Ona su metodološki manjkava zbog toga što zanemaruju okolnost da elektronski nadzor primenjuje prema različitim kategorijama učinilaca i kombinovano sa raznim sankcijama i merama²⁰. Evaluacija australijskog kriminologa Mark Renzema pokazuje da su od 30 novijih studija objavljenih u periodu od 2006 do 2010. samo dve potvrdile uspešnost primenjenog elektronskog nadzora u sprečavanju recidivizma osuđenih lica. Jedno istraživanje je 2009. godine sprovedeno u Argentini (Rafael Di Tella; Ernesto Shargrotsky, 2013)²¹, a drugo u Švedskoj (Frederik Marklund; Stina Holmberg)²². Renzema osporava rezultate tih istraživanja, zato što nije izabrana adekvatna kontrolna grupa (istraživanje iz Argentine) i što su zanemareni uticaji stabilnih ekonomskih i socijalnih prilika u Švedskoj koji generalno utiču na niži recidivizam²³. Prema tome, delotvornost elektronskog nadzora je sporna, naročito ako se koristi predugo i bez resocijalizatorskih tretmana. Može se porediti sa uspehom u lečenju aspirinom teškog onkološkog bolesnika kome preostaje nekoliko godina života, kaže Renzema²⁴.

Pravi kriterijumi po kojima se procenjuje korisnost elektronskog nadzora u suštini je povezana sa snižavanjem socijalnih troškova, jer se smanjuje preopterećenost zatvorskih ustanova. Takva tendencija se zapaža i u Srbiji, jer se veća primena kućnog zatvora i drugih alternativnih krivičnih sankcija koje se izvršavaju u zajednici isključivo vezuje za rasterećenje zatvorskog sistema²⁵. Izgleda da se istim razlozima rukovodio i zakonodavac kada je predložio uvođenje kućnog zatvora kao posebne kazne, njegovo produženje na dve godine i mogućnost izricanja za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do osam godina.

Zaključak

Elektronski nadzor može da predstavlja pomoćno sredstvo za izvršenje krivičnih sankcija ili krivičnihopravnih mera – sam po sebi nema ni terapijskih mogućnosti niti može delotvorno zaštititi društvo od recidivizma osuđenih lica.

19 H. J. Albrecht; *Electronic Monitoring in Europe*, Report CEP, 2005, str. 1–2, dostupno na: <https://www.mpicc.de/files/pdf1/albrecht.pdf>, (22. 7. 2015).

20 M. Renzema; *Evaluative Research on Electronic Monitoring*, 2010, str. 13, dostupno na: <https://rgable.files.wordpress.com/./renzema-evaluative-research-2010-final.doc>.

21 R. Di Tella, E. Shargrotsky, Criminal Recidivism after prison and Electronic Monitoring, *Journal of Practical Economy*, 2013, vol. 121, no. 1, str. 28–73, dostupno na: <http://econpapers.repec.org/article/ucpjpolec/>, (29. mart 2013).

22 F. Marklund, S. Holmberg, Effects of Early Release From Prison Using Electronic Tagging in Sweden, *Journal of Experimental Criminology*, 2009, vol. 5, Issue 1, str. 41–61.

23 M. Renzema; *op. cit.*, str. 15–16.

24 M. Renzema; *op. cit.*, str. 13.

25 N. Mrvić Petrović; Kad vlastiti dom postane zatvor (izazovi primene kućnog zatvaranja kao zamene za kaznu zatvora). U: L. Kron (ur.), *Delikt, kazna i mogućnosti socijalne profilakse*, Beograd, 2012, str. 93.

Primenjen u okviru kućnog zatvora ili kućnog pritvora ili tokom uslovnog otpusta doprinosi značajnim uštedama i smanjuje prenaseljenost zatvorskih kapaciteta. Može biti korisna podrška rehabilitacionim programima koji se primenjuju u sklopu alternativnih krivičnih sankcija, na primer, tokom probacije ili uslovnog otpusta, ali samo ako je ograničenog trajanja. Primena višegodišnjeg, a posebno doživotnog elektronskog nadzora ne samo da je etički sporna i kriminološki neefikasna, nego dovodi u pitanje osnovna ljudska prava nadziranih lica.

Literatura

1. Albrecht, H. J; Electronic Monitoring in Europe, Report CEP, 2005, dostupno na: <https://www.mpicc.de/files/pdf1/albrecht.pdf>, (22. 7. 2015).
2. Black, M; Smith, R. G; Electronic Monitoring in the Criminal Justice System, Australian Institute of Criminology, Canberra, may 2003, dostupno na: <http://www.aic.gov.au>. (14. 5. 2013).
3. Di Tella, R; Shargrotsky, E; „Criminal Recidivism after prison and Electronic Monitoring“, *Journal of Practical Economy*, 2013, vol. 121, no. 1, dostupno na: <http://econpapers.repec.org/article/ucpjpolec/>, (29. mart 2013).
4. Godišnji izveštaj Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za 2013. godinu, dostupno na: <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/izvestaji-i-statistika/> (15. 7. 2015).
5. H. J. Albrecht; Electronic Monitoring in Europe, Report CEP, 2005, dostupno na: <https://www.mpicc.de/files/pdf1/albrecht.pdf> (21. 7. 2015)
6. Krivični zakonik Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014.
7. Marklund, F; Holmberg, S; Effects of Early Release From Prison Using Electronic Tagging in Sweden *Journal of Experimental Criminology*, 2009, vol. 5, iss. 1.
8. Mrvić Petrović, N; Alternativne krivične sankcije u državama balkanskog regiona. U: V. Čolović (ur.), *Pravo zemalja u regionu*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2010.
9. Mrvić Petrović, N; *Alternativne sankcije i postupci*, Medija-centar Odbrana, Beograd, 2010.
10. Mrvić Petrović, N; Kad vlastiti dom postane zatvor (izazovi primene kućnog zatvaranja kao zamene za kaznu zatvora). U: L. Kron (ur.), *Delikt, kazna i mogućnosti socijalne profilakse*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2012.
11. Mrvić-Petrović, N; Perspektive primene elektronskog nadzora u okviru krivičnih sankcija, *Strani pravni život*, 2006, br. 1/3.
12. Nacrt Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, dostupno na: <http://www.mpravde.gov.rs/vest/8717/nacrt-zakona-o-izmenama-i-dopunama-krivicnog-zakonika.php> (10. 7. 2015).

13. Nellis, M; The Ethics and Practice of Electronically Monitoring Offenders. Seminar for the Glasgow School of Social Work, 16th February 2006, dostupno na: http://www.gssw.ac.uk/pdf/electronically_monitoring_offenders.pdf (10. 3. 2012).
14. Petersilia, J; Exploring the Option of House Arrest, *Federal Probation*, 1986, vol. 50, no. 2.
15. Renzema, M; Evaluative Research on Electronic Monitoring, 2010, dostupno na: <https://rgable.files.wordpress.com/.../renzema-evaluative-research-2010-final.doc> (11.7. 2015)
16. Renzema, M; Mayo-Wilson, E; Can Electronic Monitoring Reduce Crime for Moderate to High-risk Offenders?, *Journal of Experimental Criminology*, 2005, vol. 1, no. 1.
17. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 72/09, 31/2011.
18. Zakon o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera, *Službeni glasnik RS*, br. 55/14.

EFFECTIVENESS OF ELECTRONIC MONITORING APPLIED AS INTEGRAL PART OF ALTERNATIVE CRIMINAL SANCTIONS OR MEASURES

Natasa Mrvic Petrovic

Institute of Comparative Law, Belgrade

Summary: The author analyzes the use of electronic monitoring in the punishment or control behavior of the convicted persons in the Republic of Serbia. The author criticizes the frequent imposition of house arrest (with or without electronic monitoring) instead of community service and a suspended sentence with supervision and proposal of amending the Criminal Code to extend the house arrest for two years. Citing the results of foreign research, the author concludes that electronic surveillance is not effective in preventing recidivism of the convicted persons, if it is not combined with therapeutic measures. The most effective is the electronic monitoring that lasts longer than six months as part of a suspended sentence (probation) or parole – the length of supervision loses its effectiveness. The author warns that electronic monitoring should not be used solely for the purpose of reducing prison overcrowding, but to facilitate the implementation of therapeutic programs that affect the offender.

Keywords: Serbia, alternative criminal sanctions, probation, electronic monitoring, house arrest, home detention, parole.